

Практичне заняття 4. Невербальні засоби міжособистісної комунікації

Типологія засобів невербальної комунікації. Гендерні аспекти спілкування.

Методичні вказівки

Невербальні засоби спілкування – це взаємне розміщення співрозмовників, відстань між ними, поза, міміка, жести, напрямок погляду та його зміни. У педагогічній діяльності знання особливостей зовнішнього вияву емоційних станів, відображених у міміці й пантоміміці, важливе як для правильного розуміння внутрішнього світу школярів, так і для розвитку вміння вчителем адекватно передавати своє ставлення.

Загалом невербальні способи вираження свого «Я» бувають:

- 1) успадковані (зріст, комплекція, розріз очей);
- 2) сформовані (зачіска, хода, міміка, одяг).

Н.І.Смирнова на основі порівняльного аналізу міміки, жестів, поз пропонує наступну класифікацію:

I група жестів – комунікативні жести, міміка, рухи тіла, тобто виразні рухи, що заміщають в мові елементи мови. Це – вітання і прощання; жести загрози, привертання уваги, що кличуть, запрошують, забороняють; бразливі жести і рухи тіла, що дратують, такі, що зустрічаються в спілкуванні дітей; ствердні, негативні, питальні, жести вдячності, примирення; а також жести, що зустрічаються в різних інших ситуаціях міжособистісного спілкування. Усі перераховані жести зрозумілі без мовного контексту і мають власне значення в спілкуванні.

II група жестів – це описово-образотворчі, підкреслюючі. Вони, як правило, супроводжують мову і поза мовним контекстом втрачають сенс.

III група – це модальні жести. Їх з повною підставою можна віднести до виразних дій, оскільки вони виражають оцінку, відношення до предметів, людей, явищ довкілля. До модальних жестів відносять: жести схвалення, незадоволення, іронії, недовіри; жести, які передають невпевненість, незнання, страждання, роздум, зосередженість; розгубленість, замішання, пригніченість, розчарування, відразу, радість, захват, здивування.

Розрізняють три рівні, на яких можна жестикулювати:

- нижній рівень (від попереку вниз),
- середній (між попереком і плечима) ;
- високий (від плечей угору).

Жести на нижньому рівні виражають думки й почуття, найчастіше пов'язані з негативними почуттями такими, як злість, ненависть, незгода, опір.

На верхньому рівні жестикулюють, коли говорять про величні ідеали і коли звертаються до високих почуттів. Однак більшу частину педагогічної взаємодії супроводжує жестикуляція в межах середнього рівня.

Жести самого вчителя повинні бути естетичними (адже вони є елементом загальної культури людини), невимушеними, стриманими, доцільними і конгруентними, тобто мають відповідати словесним сигналам. Якщо жести не є конгруентними, то слухачі більше довіряють жестам, аніж словам. При цьому варто враховувати, що жести, як і інші рухи корпусу, найчастіше випереджають хід висловлюваної думки, а не йдуть за нею.

Жести вчителя не мусять мати фамільярного або вульгарного відтінку, недопустимим є використання жестів жаргонного характеру. Жести вчителя з

перших хвилин мають створювати певний настрій: плавні, рівномірні жести сприяють встановленню спокійної робочої обстановки. Найкращий жест той, який настільки органічний, що є непомітним.

Рекомендована література

Базова:

1. Абрамович С. Д. Риторика / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. – Львів, 2001.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 342 с.
3. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування: навч. пос. / за ред. Т.Б. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
4. Джонсон Девид В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Девид В. Джонсон; пер. з англ. В. Хомика. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 287 с.
5. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. — К. : ВЦ «Академія», 2012. — 288 с. — (Серія «Альма-матер»).
6. Піз А. Мова рухів тіла / Аллан Піз, Барбара Піз. – КМ-БУКС, 2015. – 416 с.
7. Сайтерли І.А. Культура міжособистісних стосунків: навчальний посібник / І.А. Сайтерли. – К.: «Академвидав», 2007. – 239 с.
8. Семенюк О.А. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / О.А. Семенюк, В.Ю. Парашук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 240 с. (Серія «Альма-матер»)
9. Філоненко М. Психологія спілкування: навчальний посібник / М. Філоненко - К. : Центр учбової літератури, 2008.- 224 с. - Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-163.html>
10. Щербина Д. В. Невербальна культура педагога: методичні рекомендації до проведення лабораторних занять з курсу «Основи педагогічної творчості та майстерності / Дар'я Володимирівна Щербина. – Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012 р. – 58 с.
11. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навчальний посібник / О.В. Яшенкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – 309 с.

Допоміжна:

1. Бацевич Ф.С. Міжкультурна комунікація: довідник. – Львів, 2009. – 141 с.
2. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник / Н.Ю. Бутенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 383 с.
3. Зубенко Л.Г. Культура ділового спілкування: навчальний посібник / Л.Г. Зубенко, В.Д. Немцов. – К.: «ЕксОб», 2000. – 200 с.
4. Кость С. Педагогічне спілкування: особливості, закони, функції / Тетяна Липченко, Світлана Кость // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор Р. І. Благута. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – Вип. 2. – 204 с. – С. 147-155. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/02_2017/18.pdf)
<http://www2.lvduvs.edu.ua/seriia-psykholohichnauk/508-vipusk-2-2017>
5. Кушнір Р. Великий оратор. – Дрогобич, 2013. – 256 с.

6. Мацько Л.І. Культура української фахової мови: навчальний посібник / Л.І. Мацько, Л.В. Кравець. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – 359 с.

7. Правова міжкультурна комунікація: до ЄВРО-2012: навчальний посібник / [О. Бойко, Н 15І. Казимир, Б. Кравець, С. Кость, Г. Ойцевіч, А. Токарська, О. Федішин, О. Цибух; за заг. ред. д-ра юрид. наук А.С. Токарської]. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 240 с.

8. Психологія міжособистісного спілкування: робоча програма для студентів денної форми навчання напряму підготовки 6.140103 «Туризм» – К.: КУТЕП, 2012. – 38 с.

9. Екман П. Теорія брехні. Як визначити брехуна в бізнесі, політиці та приватному житті / Пол Екман . – КМ-БУКС, 2015. – 320 с.